

III ZIELKUNDE III

De waarheid in een gevaarlijk systeem.

IV.

Uit de voorgaande artikelen onder dezen titel verschenen, is duidelijk gebleken dat wij zeer ernstige bezwaren hebben tegen het Freudianisme als stelsel.

Nadrukkelijk hebben we verklaard, dat o.i. een christen nooit in den eigenlijken zin Freudiaan kan zijn.

Maar dit beteekent natuurlijk weer niet, dat de school van Freud niet den nadruk gelegd heeft op dingen die wel eens vergeten worden.

En als we dit zeggen willen we ook ter wille van hen, in wier oogen Freud niets goeds kan doen, nog wel eens weer onderstrepen, dat het goede dat er in Freud's systeem is, reeds vóór Freud aan enkele onderzoekers bekend was. Maar het is dan toch het voorrecht van Freud geweest om dit goede meer algemeene bekendheid te mogen geven.

Wel is het uitermate te betreuren, dat de enthousiaste volgelingen van Freud het noodig geoordeeld hebben al deze dingen zoo bekend te maken, dat letterlijk iedereen over deze dingen praalt.

Populariseering van de wetenschap is goed. Maar met de populariseering van de kennis van medicamenten en kwalen, moet men uiterst voorzichtig zijn, wanneer de medicamenten doodelijk vergif kunnen wezen en de kwalen den patient in levensgevaar kunnen brengen.

Populariseert men in zulke gevallen, dan is er groote kans, dat de popularisatie de experimenteel-lust van Jan-publiek opwekt met het gevolg, dat men allerlei kunstjes maakt en op niet onbedenklijke wijze zijn eigen bestaan in gevaar brengt.

En betreffen deze dingen nu nog het lichaam, dan is het nog niet zoo heel erg.

De meeste menschen zijn nogal bang voor wat zij gelieven te noemen hun „eierkorf“.

Voor geestelijk malheur vreezen zij in den regel minder.

Zij zijn veel banger voor een gat in hun hoofd, dan voor een deuk in hun ziel.

Toch is een stevige hoofdwonde dikwijls beter te genezen dan een goede deuk in het zedelijk bewustzijn.

Daarom is het des te merkwaardiger dat er medici zijn, die voor geen geld van de wereld de menschen zouden laten experimenteren met veronal of pantopon en die, wanneer er iemand die niet deskundig is het wagen zou een dikke darm-patient te behandelen, onmiddellijk het geval zouden aangeven bij den Officier van Justitie, maar die met het meeste genoegen de menschen allerlei populairs mededeelen over de wijze, waarop men volgens het systeem van de psycho-analyse zichzelf kan analyseeren.

We hopen van harte dat er ten dezen eens een zeer gezonde opvatting doordringt onder de leiders van de Freudiaansche school.

Maar ondanks alles handhaven wij wat we aan het begin van dit artikel zeiden, dat er door de Freudiaansche richting gewezen is op dingen, die men helaas al te zeer vergeten had.

De groote beteekenis van een schijnbaar simpel jeugdgebeuren voor geheel het verdere leven, werd voorheen en wordt nog thans door menig een al te zeer miskend.

Nu denken we er natuurlijk niet over om allerlei traumata, psychische verwondingen, in welken vorm ook, terug te willen leiden tot het sexueele leven.

Wij gelooven dat niet alleen niet, maar me nemen ook te kunnen bewijzen dat men door zóó te doen, bepaald fout gaat.

Daarover gaat het thans echter niet.

We willen nu met den meesten nadruk ouders en opvoeders er op attent maken, dat bepaalde opvoedingsfouten voor heel het leven funeste gevolgen kunnen hebben.

Met een enkel voorbeeld, aan mijn eigen praktijk-ervaring ontleend, moge ik dit demonstreeren.

Op mijn spreekuur kwam een nogal wanhopige vader. Zijn dertienjarige jongen liep telkens weer van huis weg, bleef nu eens één, dan weer twee, soms wel vier of vijf nachten weg en was dan nergens te vinden.

Het gedrag van den jongen gaf overigens niet bepaald tot klachten aanleiding. Alleen was hij thuis dikwijls schuw, zocht min of meer een isolement, en was meestal niet bereid, zooals de andere kinderen, „gezellig mee te doen“.

Het viel op, dat de jongen tegen den avond in den regel erger werd en vooral kort voor het naar bed gaan vertoonde hij bepaalde kenmerken van nerveusiteit.

Eigenaardig was ook, dat hij, één keer uitgezonderd, steeds na des avonds zes uur de ouderlijke woning had verlaten wanneer hij wegliep.

De ouders hadden met hun kinderen overigens een gelukkig leven, het leken geen onverstandige opvoeders en er heerschte in het gezin liefde en de vreeze Gods was voor de ouders het kostelijkst goed.

In de familie kwam iets dergelijks, als men bij den jongen ontdekte, niet voor. Ook vallende ziekte of andere afwijkingen die misschien in verband konden staan met het bij den jongen geconstateerde euvel, kende men in de familie niet.

Het onderzoek van den jongen leverde aanvankelijk geen bijzonderheden op. Het was een jongen met een normaal intellect die op school zeer goed mee kon komen; hij gaf geen aanleiding tot klachten en indien hij door iets opviel, dan was het daardoor, dat hij soms schijnbaar wat vermoeid was. Het hoofd van de school veronderstelde dat hij te weinig nachtrust had. Toch ging de jongen altijd op tijd naar bed en sliep hij voldoende lang.

Wel meenden de ouders dikwijls ontdekt te hebben, dat hij niet rustig sliep.

Schijnbaar een moeilijk geval dus, een geval waar men gaat denken mee aan verschillende andere mogelijkheden, aan de mogelijkheid van de één of andere verdringing.

Met den jongen werd veel gesproken. Nadat we zijn vertrouwen gewonnen hadden vertelde hij ons dat hij „zomaar angstig“ werd als het avond begon te worden. Als hij slapen ging dacht hij altijd, dat er wel van alles in huis gebeuren kon, dat zijn vader en moeder wel weg konden gaan, dat de heele familie wel kon vertrekken en hem alleen achterlaten.

Hij droomde dan ook meermalen dat hij alleen in een groot donker huis was met allerlei vreese-lijke beesten.

Andere kinderen, meende hij, behoeften daarvoor niet bang te zijn. Waarom niet, daarvan kon hij zich geen rekenschap geven.

Het vreemde van het geval was, dat hij, toen hij een poosje met een broertje op één kamer geslapen had, meende dat het broertje 's nachts telkens opstond en wegliep. Als hij dan eindelijk wakker werd voelde hij of broertje dan nog in bed lag. Als broertje dan nog lag, ging hij weer slapen. Maar omdat deze situatie zich nogal eens herhaalde en broertje dan door hem wakker werd, hadden de ouders onzen vriend weer alleen laten slapen op zijn kamer op zolder.

Nadien had het kwaad zich verergerd. De ouders durfden het kamertje boven niet af te sluiten omdat hij eens, toen zij dat gedaan hadden, des nachts uit het dakraam gehangen had en met angstig gegil de aandacht van de menschen in de straat getrokken had.

Deze verhalen bevestigden bij ons den indruk, dat hier waarschijnlijk toch wel gedacht moest worden aan een verdringing, aan den invloed van een vroegere beleving die naar het onbewuste was weggewerkt.

De jongen zelf herinnerde zich van zoiets niets. De ouders konden zich ook niet herinneren dat er ooit iets gebeurd was, waarbij de jongen bijv. zichzelf alleen in huis had aangetroffen of waarbij hij bijv. in den nacht plotseling was geschrokken. Ook zelfs de meest uitvoerige gesprekken met de ouders gaven geen resultaat.

En inmiddels hield de jongen zijn angstdroomen en liep hij op een avond weer weg. Tot er op zekeren morgen al vroeg de vader voor mijn deur stond om te vertellen, dat hij nu iets wist. Eenige jaren geleden, toen de jongen nog maar twee jaar was en het kind dat op hem volgde nog niet was geboren, hadden de ouders een kort reisje naar het Rijnland gemaakt. Gedurende die dagen waren er een oom en tante bij de kinderen „thuis“ geweest om op hen te passen. Er waren er namelijk in het gezin nog twee, die ouder waren dan onze patient.

In die dagen nu moest het gebeurd zijn, dat oom en tante 's avonds nog even waren gaan omwandelen, een kennis tegenkwamen, met dien kennis een tijd hadden staan praten en eindelijk dien kennis meegenomen hadden naar huis. Toen zij binnen kwamen stonden de drie kinderen in de gang vreeselijk te schreeuwen. Zij waren doodsbenaamd omdat ze merkten alleen thuis te zijn. Vader en moeder waren natuurlijk weg en nu waren oom en tante ook weg en zij waren alleen achtergebleven. Daar in het betrokken huis gasverlichting was en de kinderen dat gas niet konden aansteken en oom en tante voor zij weggingen het licht hadden uitgedraaid, was het natuurlijk donker in huis, en hadden de kinderen de grootste angsten doorgestaan. Nadat gebleken was aan oom en tante dat de „kleine“ wakker was geworden en om moeder was gaan roepen waardoor ook de anderen wakker geworden waren, werden zij met een standje en een koeke naar bed gestuurd.

De vriend bleef bij oom en tante een beetje zitten praten. Ze dronken nog een „glaasje“ en „de vrind“, die nogal luidruchtig was, was midden in een verhaal waarbij hij opgewonden op tafel sloeg. Onmiddellijk daarna hoorden zij een vreese-lijk geschreeuw. Het bleek dat de kleine weer was wakker geworden.

Heel dien nacht sliep het kind verder onrustig.

Den volgende nacht ging het al beter en toen de ouders weer thuis kwamen, was het incident vergeten.

Maar bij onzen patient bleek het dan toch niet vergeten te zijn.

Wel vergeten in den zin, dat hij er zich niet meer van bewust was.

Maar in het onbewuste leefde de angstspanning voort.

En nu komt het merkwaardige, waaruit blijkt dat Freud in verschillende opzichten gelijk heeft.

Eerst hebben wij den ouders verboden met hun kind te praten over hun ontdekking.

Toen zijn wij begonnen, heel voorzichtig en langzamerhand, bij den jongen de herinnering wakker te roepen, aan wat eens was geschied. Hoemeer wij in duidelijke termen er over spraken, hoe klaarder het hem werd en tenslotte kon hij vrij nauwkeurig vertellen wat hij op tweejarigen leeftijd had doorgemaakt. Daar de datum van de reis nog bekend was, kon worden vastgesteld, dat het kind bij zijn ervaring van het alleen in huis zijn met zijn broertje en zusje in het donker, twee jaar en zeven maanden was. En nu was het mogelijk om den dertienjarige alle bijzonderheden van toen, zich weer te doen herinneren.

En toen hij eenmaal zich, hetgeen was voorgevallen, weer klaar kon voorstellen, toen er gelegenheid was om het verdrongene af te reageeren, toen was de jongen beter.

Zelf vertelde hij mij een maand of drie later, dat hij nog één keer weer een beetje bang geweest was maar toen gedroomd had dat hij weer op zijn knie zat en dat ik hem glimlachend aankeek en dat hij toen niet meer bang geweest was.

De betrokken jongen is nu bijna zeventien jaar. Kort geleden sprak ik hem nog en hij heeft nooit meer last van zijn angstaanvallen.

Er ligt in de verdringingstheorie ongetwijfeld een zeer belangrijke en belangwekkende waarheid.

Maar indien men aan een sexueel trauma gedacht had bij dien jongen, dan had men het geval hopeloos kunnen bederven.

Zeker, het systeem blijft gevaarlijk, maar er ligt waarheid in.

J. W.

HET BOEK VAN DE WEEK

Toelichting op deel II van den Leidraad:
„Maatschappelijke Onderwerpen“.

Uitgave van het Bonds-bureau te Amersfoort.

I.

Dit boek bewijst, dat er in den Bond van Jongelingsverenigingen zelf en mitsdien bij een groot aantal van de leden der verenigingen, een opgewekt geestelijk leven moet bestaan, waarin het Bondsbestuur immers het hoofdmotief zal hebben gezien, om tot de uitgaaf te besluiten, wijl zonder zulk meeleven der leden de afzet van het werk onmogelijk zou zijn.

Zoo vervult reeds het aanschouwen van dit werk met groote dankbaarheid. Ook zij, die buiten het leven der Jongelingsverenigingen staan, mogen die dankbaarheid voeden en erkennen, omdat het niemand onverschillig mag laten, dat er onder onze jonge menschen nog zooveel gevonden worden, die zich, ook door dit boek, willen (laten) toerusten voor hun volgend leven, om straks, beter dan het anders wellicht zou gaan, hun taak als belijder van den Christus te vervullen.

Die dankbaarheid wordt niet minder door het inzien van het boek. De kennisneming van den inhoud kan slechts verder versterken de waardeering van en de bewondering voor de noeste vlijt, welke de Saamsteller heeft betracht. Er moge daarom ook hier een woord van warme aanbeveling uitgesproken worden, tot de leden der Jongelingsverenigingen allereerst, doch ook tot vele anderen, ook van ouderen leeftijd, om van dit werk kennis te nemen.

Dit boek behandelt in 329 bladzijden het ontstaan en de bestaansvormen der tegenwoordige maatschappij. Er wordt zeer ver in de historie teruggegrepen; zoo draagt hoofdstuk I tot opschrift: „Het Nomadenleven en het ontstaan der slavernij“. Er wordt een gang door de historie gemaakt, waarbij de Saamsteller op verschillende factoren wijst, die hebben medegewerkt tot de ontwikkeling der maatschappelijke verhoudingen, waarin wij thans leven. Hij vindt gelegenheid een vrij groot brok economie te behandelen, zoodat de lezer, eenmaal bij de tegenwoordige maatschappij aangeland, niet geheel vreemd staat tegenover allerlei theorieën, in het verleden verkondigd, doch ook de vraagstukken van dezen dag min of meer direct rakend. Steeds wordt getracht de vraagstukken van principieel-christelijk standpunt te bezien, wat dan ook overeenkomt met het „Woord vooraf“, waarin de Saamsteller den wensch uitspreekt, dat dit werk leiden moge tot „de bron zelve“. De Saamsteller weet ook zijn proporties te kiezen. Hij gevoelt het belang van een strooming als de sociaal-democratie en wijdt daaraan niet minder dan drie hoofdstukken, d.i. i.c. ruim 80 bladzijden (bijna 1/5 van het geheele boek). De beschrijving van de tegenwoordige maatschappelijke verhoudingen geschiedt ook op een te waardeeren wijze. De Saamsteller toont de moeilijkheden, die op menig terrein zijn ondervonden, te hebben waargenomen en die objectief te kunnen beoordeelen. Ik wil in dit verband in het bijzonder wijzen op zijn opmerking inzake de patroonsorganisaties. Men weet, hoe in de kringen van de christelijke patroons zelf het vraagstuk van

stands- of vakorganisatie(s) de gemeederen heeft beoerd, alsook de critiek, die door anderen op het tot nu toe door de patroons ingenomen standpunt uitgebracht. Hier zal ik op dit vraagstuk niet nader ingaan; ik noemde het slechts ter illustratie van de breedheid der behandeling en van de opvatting van den Saamsteller.

De inhoudsopgave is buitengewoon overzichtelijk. Een gebrek van de lijst van geciteerde boeken, etc. is, dat daar niet zijn opgesomd de bladzijdennummers, waarop men de namen der genoemde schrijvers kan vinden, zooals wel gebeurt is met het „Zakelijk Register“.

Of ik geen bezwaren heb? Helaas, ja; en enkele zelfs zeer ernstige. De volgende, als de voornaamste, mogen hier, met een motiveering, worden genoemd.

Allereerst dan iets over de coöperaties. Hierbij heb ik meer een wensch dan een bezwaar. Het gaat over iets wat niet in het boek staat, doch er past groote beschouwing bij het noemen van punten, die men ook wel graag behandeld zou zien. Het boek is immers reeds zoo groot.

De hier volgende opmerking wordt dan ook meer gemaakt met het oog op een mogelijke herdruk.

De bespreking hiervan staat m.i. te veel in den antieken stijl. Daarin bezag men de coöperaties vrijwel uitsluitend als min of meer noodzakelijke correcties tegen de uitwassen van de naast of tegenover de coöperatie staande machten, welke men wel eens heeft samengevat onder het woord „de kapitalistische maatschappij“. (De „...“ zijn, naar ik hoop, in dit verband voldoende door- en voorzichtig). Het wordt echter meer dan tijd om erop te wijzen, dat de coöperaties met dezelfde eigenaardigheden en gebreken behept blijken te zijn als die „kapitalistische maatschappij“. Ik wil nu niet spreken over de aanzienlijke kapitalen in onderscheidene, vooral productie-coöperaties vastgelegd, maar meer wijzen op het streven om prijsregeling op te treden, niet alleen door het vasthouden, zoo mogelijk, van voorraden, doch ook door de vernietiging daarvan. Precies eender als de meest „vermaledijde“ kapitalisten (b.v. trustbesturen) hebben gedaan en ook wel eens enkele regering doet. Dat meestal zulke maatregelen toch niet hebben gebaat, laten wij hier nu maar verder onbesproken; ik wil het nu alleen hebben over het feit van de vernietiging van wat God ons heeft geschonken. Ik wijs dan op de vernietiging van land- en tuinbouwproducten e.d. Ieder kan weten, dat ook weer in dit jaar, in ons land, een groot deel van den oogst, waarvoor men zegt God te danken, (binnen enkele weken weer in een „dankure voor het gewas“) is vernietigd. En waarom? Omdat de prijzen niet voldoende waren, anders gezegd, omdat de voorraden onverkoopt bleken tegen de prijzen, welke men wenschte. Wanneer men dan weet, dat zoo iets gebeurt onder den rook der groote steden, waarvan ieder ettelijke honderdduizenden consumenten herbergt, welke consumenten de door hen betaalde prijzen in vrij ernstige tegenspraak achten met de bewering van niet-loonende prijzen, dan vraagt men zich wel eens af, met zekere verwondering, wat de boeren toch weerhoudt om dan desnoods zelf hun

*) Dit stuk is verzonden op 27 October j.l., doch kon wegens plaatsgebrek niet eerder worden opgenomen.

waren rechtstreeks onder de consumenten te plaatsen. Men hoort dan meestal, dat hier een dwang der veilingbesturen een rol speelt. Boeren, die zich vandaag aan de veilingorganisaties zouden onttrekken, worden schijnbaar voor goed uitgesloten. (Alweer precies eender als met de arbeids-getrouwen geschiedt in en na een staking). Zoo ontstaat de vrees, dat men te eeniger tijd dus niet zal kunnen profiteren van de voordeelen, welke door de veilingorganisaties zijn te verkrijgen en ook wel eens zijn verkregen. Als men nu weet, dat de veilingen dikwijls in coöperatief verband zijn gesticht, dan doet zich de ernstige vraag voor, of de boeren voor zoo'n vernietigings-daad, of de toelating daarvan, verantwoord zijn door hun vrees, evenbedoeld, en door het zich verschuilen achter de veilingbesturen en den door deze op hen uitgeoefenden dwang. Deze vraag ook: wordt eenig individueel mensch van zijn verantwoordelijkheid onthouden (al was het ook voor nog zoo'n gering deel), omdat anderen met hem samen iets doen, hetzij goed, hetzij verkeerd? Of moeten wij blijven volhouden, dat ieder mensch rechtstreeks jegens God verantwoordelijkheid blijft dragen? Ik denk, dat de laatste vraag door niemand onzer ontkennend zal worden beantwoord. Dat men toch zoo dikwijls in lijnrechten strijd met het zoo-even uitgesproken beginsel ziet handelen, zal men wel min of meer verklaard moeten achten door de „psychologie de la foule“. Maar die psychologie verandert geen letter aan de geboden Gods en vermindert niet in het geringste de verantwoordelijkheid van elk mensch tegenover zijn God. Het moet daarom, ongeacht den vorm waarin en de omstandigheden waaronder dit geschiedt, zoo krachtig mogelijk worden afgekeurd, dat iets van wat eenmaal door God geschonken is, wordt vernietigd, zonder dat ernstige pogingen worden ondernomen, dat geschapene tot zijn bestemming te brengen. (Natuurlijk spreek ik hier niet over de vereischte verstandelijke inrichting van de bodem-cultuur. Dit vraagstuk heeft met dit alles niets te maken.) Ik heb niet onderzocht of, maar acht toch ook zeker niet geheel onwaarschijnlijk, dat onder de boeren, welke zelf, (zij het krachtens gebod van een veilingbestuur), of anders door dat veilingbestuur hun waren (doen) vernietigen, behoorlen belijders van den Christus. Kunnen dezulken nog langer het „Onze Vader“ bidden? Het „Onze Vader“ in zijn geheel, dus niet alleen de bede om het dagelijksch brood, maar ook nog enkele andere? Ik meen van niet. En ik meen voorts, dat die geheele taktiek van voedselvernietiging, alleen maar ter wille van een prijspolitiek, Gods toorn moet opwekken en ons allen onder zijn vloek moet brengen. Zooals onlangs geschreven is:

„... Werp groente de gulzige kalk ten vraat!...“

„Vergaan zult gij in overvloed“.

(ex Perschoor „De Reformatie“ 21 Oct. 1932).

En nu had ik het zoo vanzelfsprekend geacht, dat in een boek, bijzonderlijk vervaardigd voor jongelingen, ook op deze ernstige dingen eens werd gewezen. Want de jongelingen van vandaag zijn over enkele jaren zelfstandig en als boeren misschien ook in deze vraagstukken gewikkeld. Men zou kunnen tegenwerpen, dat ieder, die de algemeene beginselen heeft leeren kennen, zijn weg in dezen moet weten te vinden. Inderdaad zou ik tot voor eenige tientallen jaren die opmerking alledins op zijn plaats geacht hebben. Doch bij dit vraag-

stuk schijnt, als bij zoo vele andere, een detailbehandeling niet overbodig. Welnu, tot zoo'n detailbehandeling had dit boek ongetwijfeld aanleiding mogen zijn; het had zoo nog beter kunnen medewerken tot de vorming van een groep menschen, die zich Gode meer gehoorzaam moeten willen toonen dan den menschen.

Slechts in het voorbijgaan zij er nog op gewezen, dat het ook een beginselzaak is te waarschuwen tegen borgstellingen, die immers inhererent zijn aan vele coöperaties.

Een ernstig bezwaar heb ik tegen de behandeling van het vraagstuk der werkstaking. Indien ik zeg, dat de Saamsteller geheel staat op het standpunt, door mij bestreden in mijn artikel, onlangs verschenen in „De Reformatie“ (nrs 12/8/1932 tot 30/9/1932) dan weet men voldoende het standpunt van den Saamsteller en ook voldoende de oorzaak en den aard van mijn bezwaren. Ik mag daarom ten aanzien van het algemeene bezwaar wel verwijzen naar mijn evenbedoeld artikel. Volledigheidshalve merk ik even op, dat de Saamsteller aan de gebruikelijke twee „voorwaarden“ nog een derde toevoegt, doch deze uitbreiding geeft geen aanleiding zijn betoog anders te bezien dan dat van anderen, door mij bestreden.

Bij de lezing van hoofdstuk XVI „De strijdmiddelen der vakorganisaties II“, dient men ook te lezen hetgeen o.a. op blz. 342 gezegd wordt ten aanzien van het overheids-personeel. Men weet uit mijn bovengenoemd artikel ook, hoe ik over die (onder)scheiding in de principieele behandeling van het werkstakingsvraagstuk denk.

Ik meen, dat er gereede aanleiding bestaat om op enkele punten van hetgeen de Saamsteller zegt, nader in te gaan. Want hij heeft de groote verdienste voorbeelden te geven. Het is eens niet ten onrechte gezegd, dat het werken met voorbeelden kan strekken tot het beter verstaan van elkaar. Zoo ook hier: juist door het gebruik der voorbeelden kan men eerst goed zien tot welke, m.i. volstrekt verwerpelijke praktijken men kan komen.

Op blz. 372 steit de Saamsteller, dat de werkstaking „plicht“ „kan“ zijn „om Gods wil“; als gewerkt moet worden in een goddelooze omgeving. In de toelichting wordt dan het vloeken genoemd.

Zoo op het eerste gevoel zullen wij allen geneigd zijn hier den Saamsteller gelijk te geven, omdat wij immers instemmen met Zondag 36 van den Heidelbergischen Catechismus, die het vloeken typeert als de bijna-grootste zonde. Doch laat ons verder denken. Als inderdaad het vloeken „om Gods wil“ bestreden moet worden ook door middel van een staking, dat is dus, n.m.m., door een verwringing van wat onder Gods leiding zelf tot stand gekomen is, dan vraagt men zich tevergeefs af waarom dat alleen nu maar toepasselijk is in het burgerlijke leven en niet b.v. in het militaire? Waar werd (en wordt misschien nog) meer gevloekt dan in het leger? Wil de Saamsteller inderdaad voor zijn verantwoording nemen een advies aan onze jonge menschen om nu ook op dezen grond dienst te weigeren? Ik heb het nergens gelezen in zijn boek. Een verwijzing naar het verschil tusschen het gezag van de overheid van en in het leger en dat van den patroon, helpt ons niets. Want wij zullen immers Gode altijd meer gehoorzaam moeten zijn dan welk mensch ook. Men versta mij dus wel, het

POPULAIR-WETEN - [SCHAPPELUKE SCHEIEN]

Het Chillasme en het Oude Testament.

L.

De profeet Zacharia.

Een tijdgenoot van den profeet Haggai is Zacharia, zoon van Berechja. Uit Ezra 5:1 weten wij dat deze beide profeten gelijktijdig onder de teruggekeerde ballingen zijn opgetreden om hen tot hervatting van den gestaakten tempelbouw aan te sporen. En Zach. 1:1, 7 leeren ons dat Zacharia evenals Haggai geprofeetst heeft in het tweede jaar van Darius, dat is dus het jaar 521 voor Chr.; terwijl in Zach. 7:1 melding wordt gemaakt van een profetie uit het vierde jaar van denzelfden koning, het jaar 519.

Wij hebben van dezen profeet een toezegging dat de Heere der heirscharen zijn volk zal verlossen uit vreemde landen in het Oosten en in het Westen en ze zal terugbrengen in Jeruzalem (in hfdst. 8; men zie vooral vs 7, 8). Hier verzekert Ds Berkhoff, dat de vraag, bedoelt de profeet wellicht de Babylonische ballingschap en de verlossing daaruit, geheel niet meer kan gelden, daar die ballingschap nu voorbij was, en Zacharia optrad onder het wedergekeerde Israël. Hij meent dus voor zijne opvatting vooral met een beroep op den profeet Zacharia buitengewoon sterk te staan, en is overtuigd, dat men met het oog op de profetie van Zacharia, wanneer men de Heilige Schrift eerlijk wil verstaan en haar gezag ten volle aanvaardt, tot het aannemen van een toekomstig nationaal Joodsch rijk in de periode vlak vóór het wereld einde wel zal moeten komen (zie De Christusgeering, bldz. 196, 197). Het is dus voor de kwestie die ons thans bezig houdt van zeer groot belang, dat wij er ons ernstig en nauwgezet rekenschap van geven, of Ds Berkhoff hierin gelijk heeft, dat het onmogelijk is, dat bij Zacharia nog een belofte van terugkeer uit de Babylonische ballingschap gevonden wordt, omdat die terugkeer reeds heeft plaats gehad. Stel, dat Ds Berkhoff hierin gelijk heeft, dan is daarmee weliswaar nog

niet uitgemaakt, dat hij ook gelijk heeft in zijn verwachting van een toekomstig aardsch-Joodsch rijk, want de mogelijkheid blijft dan toch nog bestaan, dat zulk een profetie in geestelijken zin zou moeten worden verstaan. Ds Berkhoff verzet zich wel tegen het aannemen van zulk een geestelijken zin, maar we hebben gezien, dat er gevallen zijn waarin we door de Schrift zelf tot het erkennen van zulk een zin genoopt worden; we hebben zelfs gezien, dat ook Ds Berkhoff in bepaalde gevallen er niet van tusschen kan een geestelijken, of althans beeldsprakigen zin te aanvaarden. Maar toch, het moet toegegeven, indien het onmogelijk is, dat na de ballingschap nog beloften van terugkeer uit de ballingschap gegeven worden, dan is in ieder geval het beroep van Ds Berkhoff op de profetie van Zacharia van heel wat meer betekenis, dan het beroep dat hij op tal van andere Oud-Testamentische plaatsen heeft gedaan, waarin van een herstel van Israël sprake is, maar waar dat herstel in den regel doelt op 'therstel na de Assyrisch-Babylonische ballingschap. Maar stel eens omgekeerd, dat Ds Berkhoff, bij nader onderzoek van de Heilige Schrift, in het ongelijk gesteld wordt, en blijkt, dat ook na den terugkeer uit de ballingschap beloften van terugkeer nog zeer wel mogelijk zijn, dan zou daarmee de sterkste pijler, waarop hij zijn constructie van een nog toekomstig Joodsch rijk bouwt, hem ontvallen, en zou de zwakte van zijn geheele betoog wel in een heel schel licht worden geplaatst.

Laten we dus eens zien, hoe het met dit punt staat. Daartoe willen wij de profetie uit Zach. 8 eens voor een oogenblik geheel buiten beschouwing laten, en ons wenden tot het boek der Psalmen. Daar vinden we den 126en Psalm, waarvan het buiten kijf is dat die na den terugkeer uit de Babylonische ballingschap werd gedicht: in vs 1-3 wordt van dien terugkeer als een groote daad Gods gesproken, die de grootste vreugde heeft gewekt. Maar nu lezen we in de laatste drie verzen van dezen Psalm een dringende en roerende bede om een wending in het lot der ballingen, en om een rijken oogst op het zaad dat zij thans met tranen zaaien. Wanneer we hier letten op de gebruikte beelden, kan het moeilijk aan twijfel onderhevig zijn, dat hier ook met name bedoeld wordt een toevloed van bewoners voor het Heilige Land uit degenen die nu nog in den vreemde verkeeren; dat

volgt nog niet uit het gebruik van de zegswijze „wend onze gevangenis“, want naar Hebruewsche eigenaardigheid beteekent deze zegswijze ook hier waarschijnlijk niets meer dan: „breng een keer in ons lot“; maar het volgt wel uit het beeld van de „waterstroomen in het Zuiden“, de rijke, frissche waterstroomen die in den regentijd het dorre, zanderige Zuiden doorsnijden, en dan in die dorheid in korten tijd een weelde van malsch, sappig gras en schoone bloemen doen ontstaan; en nog meer uit het beeld van „zaad“ en „schoven“. En waarom konden de teruggekeerde ballingen nu zoo iets bidden en verwachten? Omdat er zoovele Israëlieten in den vreemde waren achtergebleven, omdat de teruggekeerden slechts betrekkelijk gering in aantal waren. En wij weten dan ook dat er later, onder Ezra en Nehemia, nog weer nieuwe scharen uit den vreemde naar Kanaän getrokken zijn. Welnu, als de teruggekeerde ballingen nog om meerderen terugkeer konden bidden en daarop konden hopen, waarom zou het dan onmogelijk zijn dat een profeet als Zacharia in des Heeren naam aan de teruggekeerden nog verderen terugkeer beloofde? Letten wij ook op het gebod van Nehemia. Als hij, nog drie-kwart-eeuw na Zacharia, gehoord heeft van den droeven staat waarin zich de teruggekeerde ballingen bevinden, herinnert hij den Almachtige aan diens belofte aan Mozes, dat Israël wel om zijn zonde zou worden verstrooid onder de volken, maar, als het tot bekeering kwam, dat God het dan zou doen terugkeeren: „al waren uwe verdrevenen aan het einde des hemels, ik zal hen vandaar verzamelen, en zal ze brengen tot de plaats die ik verkoren heb om mijn naam aldaar te doen wonen“ (Neh. 1:9). Het is duidelijk, dat Nehemia op deze belofte wijst, omdat hij den indruk heeft dat deze in den terugkeer der ballingen, zooals die tot op dat oogenblik had plaats gevonden nog niet ten volle vervuld was; en het is eveneens duidelijk, dat hij dus van den Heere bidt en verwacht, dat Hij deze belofte nog verder in vervulling zal doen gaan. Nogmaals vraag ik: waarom zou het dan onmogelijk zijn dat de profeet Zacharia in des Heeren naam aan de reeds teruggekeerden nog verderen terugkeer uit de ballingschap beloofde?

En wanneer we nu naar Zach. 8 zelf terugkeeren, dan zien we dat ook dit hoofdstuk met genoegzame klaarheid bewijst, dat het niet alleen niet onmo-

vloeken me
trekke me
„steking“

Het twi
geving; h
ingaan.

Ik acht
eerste (va
willen ver
maken, dat
cept in de

Het vier
een arbeid
ook wordt
t.a.v. het ge
de rest en
tot sta
tegenover
komen. Ik
keerd aanj
volgens he
ping“, van
gaat nooit
deze bepa
uit innig v
ren dan b
anderen, d
rekenen zij
zijn „roepi
houding, n

Het vijfde
als plicht
geval word
gezin“ en b
voor den b
mogelijk. E
king uitein
aan den 5
kindertoesh
economisch
het vraags
oplossing n
tegenover e
ling de bel
kunnen be
spreek stel
de (overige
aanslag we
verbiidt vo
uitvoerbaar
maar..... v
zoo'n onder
de Saamste
wil“.

Men lette
loon, voldoe
voor een g

Dit alles
ning, onze
in de prakt
zal bereike
Saamsteller
„plicht“ is
men mij ui

lijk is dat
nog belofs
schap ged
ting van d
den in de

Het hoo
den toorn
ting van
heeft geui
Heeren, di
zich heeft
belofte van
deze belo
weinig gek
er op, dat
te wonde
En nu vol
heirscharen
het land c
gangs der
dat zij in
en zij zulle
God zijn
7, 8). Wat
belofte va
der terugg
schijnt, za
uit de op
verspreide
keeren na
waarlijk in
en 8, die z
lijk vooraf
als een an
heid bij d
betrekking
keer, teger
weer in el
moeten vo
charia gee
de minste
ting ook
Er zijn u
Kantteeken
lofte in ge
de verloss
door de p
Christus.
Berkhoff z

detaillieerde
tailbehandling
togen zijn; het
tot de vorming
ter gehoorzaam

p gewezen, dat
ten tegen borg
an vele coöpe-

de behande-
Indien ik zeg,
tandpunt, door
schenen in „De
dan weet men
steller en ook
uifn bezwaren.
neene bezwaar
tikel. Volledig-
amsteller aan
een derde toe-
aanleiding zijn
anderen, door
middelen der
en hetgeen o.a.
het overheids-
nd artikel ook,
de principieele
stuk denk.

bestaat om op
ter zegt, nader
erdienste voor-
rechte gezegd,
rekken tot het
juist door het
goed zien tot
ijken men kan

e werkstaking
gewerkt moet
de toelichting

n geneigd zijn
lat wij immers
eidelbergchen
de bijna-groot-
Als inderdaad
et worden ook
n.m.m., door
iding zelf tot
tevergeefs af
in het burger-

Naar werd (en
in het leger?
erantwoording
en om nu ook
eb het nergens
r het verschil
in het leger
ts. Want wij
m moeten zijn
dus wel, het

de zegswijze
r Hebreew-
zegwijze ook
„breng een
uit het beeld
m“, de rijke,
regentijd het

, en dan in
van malsch,
ontstaan; en
n „schoven“.
ballingen nu
at er zoovele
thetgebleven,
trekkelijk ge-
dan ook dat
weer nieuwe
in getrokken
ballingen nog
en en daarop
n onmogelijk
des Heeren
rderen terug-
st gebed van
na Zacharia,

waarin zich
herinnert hij
n Mozes, dat
n verstrooid
ot bekeering
terugkeeren:
at einde des
en, en zal ze
heb om mijn
1:9). Het is
te wijst, om-
ten terugkeer
ogenblik had
vuld was; en
an den Heere
e nog verder
als vraag ik:

dat de pro-
van de reeds
r uit de bal-

terugkeeren,
genoegzame
niet onmo-ge

vloeken moet bestreden, zoo mogelijk en desnoods ont-
trekke men zich aan de omgeving, maar is nu ook
„staking“ geoorloofd?

Het tweede voorbeeld betreft een onzedelijke om-
geving; het derde: diensten, die tegen het geweten
ingaan.

Ik acht deze twee voorbeelden gelukkiger dan het
eerste (van het vloeken) doch ik zou den Saamsteller
willen verzoeken eens na te gaan of en duidelijk te
maken, dat er harmonie is tusschen, éénheid van con-
cept in de leer van blz. 373 en blz. 35.

Het vierde voorbeeld noemt de onmogelijkheid voor
een arbeider om bij te dragen „voor allerlei doeleinden“;
ook wordt hier de gezinsbehoefte vermeld. De eischen
t.a.v. het gezin moeten we hier wel goed gaan scheiden van
de rest en dan vragen of er inderdaad een „PLICHT“
tot staking kan zijn, als de arbeider zijn roeping
tegenover Kerk, Zending en philanthropie niet kan na-
komen. Ik meen, dat de Saamsteller dit vraagstuk ver-
keerd aanpakt door niet eerst uiteen te zetten wat,
volgens hem, onder die roeping is te verstaan. De „roe-
ping“, van wien dan ook, tegenover Kerk, Zending, enz.
gaat nooit verder dan zijn vermogen of draagkracht,
dése bepaalt wat hij „kan“. Hij mag de begeerte hebben,
uit innig vroom verlangen opkomend, om meer te offer-
en dan hij „kan“ doen, een verlangen, dat bij veel
anderen, die niet direct tot den arbeidenden stand te
rekenen zijn, eveneens zal bestaan, doch hij heeft, n.m.m.,
zijn „roeping“, van Gods wege, vervuld door naar ver-
houding, naar zijn draagkracht, bij te dragen.

Het vijfde voorbeeld stelt de mogelijkheid van staking
als plicht „ter wille van den naaste“. Als typeerend
geval wordt dan dit gesteld: arbeider A heeft een „klein
gezin“ en kan zich „met het karige loon redden“, maar
voor den buurman, „met een groot gezin“ is dat niet
mogelijk. En dan acht de Saamsteller ook hier de sta-
king uiteindelijk gerechtvaardigd. Ik zal nu eens niet
aan den Saamsteller vragen om het vraagstuk van
kindertoelagen, loon naar behoefte e.d., te behandelen in
economischen zin. Ik wil slechts de vraag stellen, of
het vraagstuk der groote gezinnen op deze wijze tot
oplossing moet komen. En hoe staat de Saamsteller hier
tegenover de Overheid, die bijv. in haar belasting-regel-
ing de belangen der groote gezinnen onvoldoende zou
kunnen behartigen? (Ik zeg niet, dat het zoo is, ik
spreek slechts vooronderstellenderwijs). Moeten dan bijv.
de (overige) belastingbetalers maar de betaling van den
aanslag weigeren? Overheidsgezag alweer, hetwelk dit
verbiedt voor den Christen, afgedacht van de praktische
uitvoerbaarheid? Ik ben bereid grif toe te stemmen,
maar... vraag toch alweer naar het „waarom“ van
zoo'n onderscheiden voorschrift. Want men vergeet niet:
de Saamsteller spreekt van een „plicht“, „om Gods
wil“.

Men lette er op, hoe de Saamsteller uitgaat van een
loon, voldoende niet maar voor een vrijgezel, maar zelfs
voor een gezin, zij het dan een klein gezin.

Dit alles wordt nu, als een ernstig overwogen me-
ning, onzen jongelingen voorgedragen ter toepassing
in de praktijk. In de hoop, dat het ook dien jongelingen
zal bereiken, verklaar ik heel ver af te staan van den
Saamsteller in de opvatting omtrent hetgeen onze
„plicht“ is „om Gods wil“. En ik beweer verder (totdat
men mij uit de Heilige Schrift aantoon, dat ik dwaal),

lijk is dat na den terugkeer uit de ballingschap
nog belofte van terugkeer uit diezelfde balling-
schap gedaan wordt, maar dat een andere opvat-
ting van de woorden van den profeet met die woor-
den in de meest krasse tegenspraak moet komen.

Het hoofdstuk begint met een herinnering aan
den toorn Gods over Zion, die zich in de verwoes-
ting van de heilige stad en in de ballingschap
heeft geuit (vs 2), alsmede aan de genade des
Heeren, die in den terugkeer uit de ballingschap
zich heeft geopenbaard (vs 3). Daarop volgt een
belofte van toename der bevolking (vs 4, 5); maar
deze belofte scheen bij de teruggekeerden zelf
weinig geloof te vinden; daarom wijst de Heere
er op, dat wat hun te wonderlijk schijnt, nog niet
te wonderlijk voor Hem behoeft te wezen (vs 6).
En nu volgt de belofte: „alzo zegt de Heere der
heerschen: zie Ik zal mijn volk verlossen uit
het land des opgangs en uit het land des neder-
gangs der zon, en Ik zal hen herwaarts brengen,
dat zij in het midden van Jeruzalem wonen zullen;
en zij zullen Mij tot een volk zijn en Ik zal hun tot
God zijn in waarheid en in gerechtigheid“ (vs
7, 8). Wat kan dit anders beteekenen, dan dat de
belofte van bevolkingstoename, die in de oogen
der teruggekeerde ballingen zelve te wonderlijk
schijnt, zal in vervulling gaan doordat de Heere
uit de op dat tijdstip nog her- en derwaarts
verspreide Israëlieten ook velen zal doen terug-
keeren naar het land der vaders? Dan men nu
waarlijk in ernst meenen, dat de belofte van vs 7
en 8, die zich zoo nauw aansluit bij het onmiddel-
lijk voorafgaande, en zich duidelijk doet kennen
als een antwoord op de uitingen van kleingeloo-
vigheid bij de toemalige teruggekeerden, op eenmaal
betrekking zou hebben op een veel lateren terug-
keer, tegen het wereldeinde, en waarvan dan eerst
weer in elk geval nog een nieuwe verstrooiing zou
moeten voorafgaan, een verstrooiing, waarvan Za-
charia geen enkel woord zegt, en waarop hij niet
de minste zinspeling maakt? Zou zulk een opvat-
ting ook maar eenige waarschijnlijkheid hebben?
Er zijn uitleggers, en daartoe behooren ook de
Kanttekenaren onzer Statenvertaling, die de be-
lofte in geestelijken zin opvatten, en denken aan
de verlossing van de verkorenen uit de heidenen
door de prediking van het Evangelie van Jezus
Christus. Tegen deze opvatting heb ik met Ds
Berkhoff zeer ernstig bezwaar; want de tekst geeft

dat hier in het vraagstuk en in zijn praktische „toe-
passing“ wordt gebracht een reeks van zuiver mensche-
lijke overwegingen, los van het goddelijk gebod, waar-
door wij komen tot allerlei subjectief en gevaarlijk op-
treden en willekeur en het zetten „op losse schroeven“
van wat onwrikbaar vast moest staan.

De Saamsteller is hier, naar mijn innige overtuiging,
op den verkeerden weg. En ik meen, dat men met
recht nader bewijs mag vragen, dat al deze beweringen
gegrond zijn op het „heele Woord Gods“, dat in het slot
van deze afdeeling, (blz. 375), wordt opgeroepen als
getuige.

s-Gr. 27/10/1932.

A. SCHILDER.

MUZIKALE KRONIEK

Het Psalmvoorspel en wat daarom heen ligt. ¹⁾

Het is geen gemakkelijke taak om iets te schrij-
ven over kerkmuziek in de Gereformeerde Kerk.
Over zeer veel onderwerpen is en wordt er ge-
schreven, maar over het bovenstaande is zoo goed
als nooit iets verschenen.

Een musicus die zichzelf respecteert, schrijft niet
over Gereformeerde kerkmuziek. Wat kun je nu
schrijven over gemeentegezang? Dat is leelijk en
onbeschaafd en vormloos en nog heel veel leelijks
meer. Over de kerkmuziek in Duitschland voor
en tijdens Bach, dat is een onderwerp, waar ten
minste wat in zit. Cantaten en Passionen met orgel,
koor, soli, en orkest, daar zit schoonheid in, maar
gemeentegezang...? En als men zich dan eens ver-
waardigt om iets over dit onderwerp te willen
zeggen, dan worden er treurzangen aangeheven
over „Calvijn die alle schoonheid uit den Eere-
dienst heeft gehannen“. En verder komt men niet.

Dus alleen negatief geschrijf zonder een enkele
positieve waarde.

Ons staan dus bij dit onderwerp geen standaard-
werken ten dienste, zelfs geen vlugschriftjes, die
ons ook maar eenigszins zouden kunnen voor-
lichten.

De eerste vraag die ik me, tot mijn onderwerp
gekomen, voorgelegd zie is deze: Wat is het doel
van het voorspel?

Op een andere plaats in ons blad heb ik deze
vraag aldus beantwoord: „Het voorspel heeft de
bedoeling de gemeente in te leiden in de stem-
ming van het te zingen psalmgedeelte“ en — zoo
ging ik toelichtend voor — „zoo zal een voorspel
voor Ps. 117... anders gestemd moeten zijn dan
een voor Ps. 79...“ (Jaargang 12, no. 12 en 13).

¹⁾ Het hier volgende is een eenigszins gewijzigd referaat,
dat ik in 't voorjaar van dit jaar voor het Coll. v. Organisten
bij de Geref. Kerk van Amsterdam-C. hield.

geen enkele aanleiding om hier op eenmaal aan
zulke geestelijke zegeningen te denken. Bovendien
wijst de uitdrukking „mijn volk“ niet op de hei-
denen maar op Israël zelf. Het verband leert ons
dat we te doen hebben met een belofte van terug-
voering van Israëlieten, die op dat tijdstip
nog in verschillende streken verstrooid waren. Maar
tegen de opvatting van Ds Berkhoff zelf moeten
we nog veel ernstiger bezwaar maken; want dat
gaat heelmaal niet aan, als we de profetie letter-
lijk verstaan, haar uiteen te scheuren door de ge-
weldige kloof van Jeruzalem's verwoesting in 70
na Christus en de verstrooiing der Joden door
de geheele wereld waarvan, — ik herhaal het
nog eens — in dit tekstverband niet het aller-
geringste spoor te vinden is. Zelfs vinden we even
verder de zoo beslist mogelijke uitspraak, dat het
hier over een tweede verstrooiing en daarna vol-
gende terugvoering niet gaan kan, in vs 13—15.
Daar lezen we: „en het zal geschieden, gelijk als
gij, o huis van Juda, en gij, o huis Israëls, ge-
weest zijt een vloek onder de heidenen, alzo
zal ik ulieden behoeden en gij zult eene zegening
wezen“; en: „gelijk als Ik gedacht heb ulieden
kwaad te doen, toen uwe vaders Mij grootelijks
vertoornen... alzo denk Ik wederom in deze
dagen goed te doen aan Jeruzalem en aan het
huis van Juda“. Deze woorden vormen een on-
dubbelzinnigen commentaar op de voorafgaande
herinnering aan het vroegere oordeel en de daar-
bij gegeven belofte: er is hier sprake van één oor-
deel en één zegen; dat oordeel ligt in het ver-
leden, en de zegen weliswaar nog in de toe-
komst, althans gedeeltelijk, maar zeker niet in een
verre toekomst, want de gegeven belofte zal in
vervulling gaan in deze dagen. Gaarne stem-
men we toe dat die belofte niet tot de naaste vijf
of tien jaren beperkt behoeft te worden; ze kan
zich uitstrekken over de geheele periode, waarin
Israëls nationaal bestaan na den terugkeer uit
de ballingschap weer tot opbloei gekomen is (men
denke aan Ezra en Nehemia, en later aan de
Makkabeën en Hasmoneën); de term „in deze
dagen“ is waarschijnlijk vooral gekozen om het
verband vast te houden met het begin van herstel,
dat in Zacharia's dagen reeds aanwezig was. Maar
dat de gegeven belofte betrekking zou hebben op
het duizendjarig rijk, waarvan dan eerst nog weer
een periode van hernieuwd oordeel zou vooraf-

Nu was, toen ik schreef in het algemeen over
het muzikale deel van den eeredienst, deze vraag
zoo wel voldoende beantwoord, maar waar wij ons
nu bepalen bij het voorspel, kan daar nog wel
iets aan worden toegevoegd. Zoo is het mogelijk
dat twee organisten een zelfde psalmvers geheel
verschillend behandelen en toch zoo dat beiden
volkomen gelijk hebben.

Het is maar de vraag hoe zulk een vers door
den predikant werd te pas gebracht. Als voorbeeld
nemen we Ps. 68:17: „Hoe groot, hoe vreeslijk
zijt G'alom, in Uw verheven heiligdom, aan-
biddelijk Opperwezen“. En verder: „'tis Israëls God
die krachten geeft“ enz. Wordt dit vers nu opge-
geven om de eerste — dan wel om de laatste drie
regels? In het eerste geval speel ik dit vers in
C, in het tweede geval in F! Terwijl dan natuur-
lijk ook het voorspel een geheel ander karakter
draagt. M.i. moet een organist zich de vraag stel-
len welke bedoeling de predikant heeft met het
opgeven van een bepaald Psalmvers. Het antwoord
moet hij probeeren af te leiden uit de preek, uit
den Catechismuszondag die behandeld wordt, of
uit den tijd (Kerst, Paasch, Pinkster enz.) waarin
een vers wordt opgegeven.

Nu is dit natuurlijk niet altijd even gemakkelijk.
Bij het beantwoorden van deze vraag zou ons
buitengewoon van dienst zijn wanneer de predi-
kant op het Psalmbriefje wat hij den organist
doet toekomen even den tekst uitschreef met het
thema en de punten waarvan hij uitgaat, zoodat
de organist reeds bij het doorlezen van het briefje
onmiddellijk op de hoogte is van den gang van
zaken in den dienst en hij daarop ook zijn geheele
spel kan richten. Ik doe hier een beroep op de
predikanten die dit lezen om voortaan zoo hun
briefjes samen te stellen. De ernstige organisten
zullen dit uw doen op hoogen prijs stellen en
het zal aan de eenheid van den dienst zeker in
niet geringe mate ten goede komen.

Wij zagen dus dat er psalmverzen bestaan met
twee gelijkwaardige, maar verschillende gedach-
ten waarbij het dan de taak van den organist is
op één van beiden den nadruk te leggen en die te
doen overheerschen.

We kennen daarnaast nog een soort psalmver-
zen, n.l. die, die al direct één hoofdgedachte uit-
spreken, maar waarbij deels authentieke, deels
apocriefe (door den psalmberijmer ingevoegde) bij-
gedachten te vinden zijn, of die althans door het
groepeeren van het onberijmde Schriftwoord in
een berijming dezen indruk maken. Het zal dan
natuurlijk goed zijn op zulk een tusschenvoegsel
zeer weinig of geheel geen nadruk te leggen, want
hierdoor wordt de stemming van het vers totaal
verbroken.

Ik denk hier aan Psalm 43:4: „Dan ga ik op
tot Gods altaren“, een psalmvers in een zeer op-
gewekte stemming, wat ook steeds zoo wordt be-

gaan, dat wordt toch in ieder geval door die uit-
drukking „in deze dagen“ wel uitgesloten.

Toch meent Ds Berkhoff ten gunste van zijn
opvatting een sterk argument te hebben in het
feit dat in vs 7 naast „het land des opgangs“ ook
sprake is van „het land des nedergangs der
zon“. „Was Israël toen reeds verstrooid naar het
Westen, zooals nu?“ zoo vraagt hij (De Chris-
tusgeering blz. 197). Wij kunnen hierop ant-
woorden met een verwijzing naar onze vroegere
uitleggingen, waarin we meermalen hebben aan-
getoond dat de Israëlietische ballingen ook ten tijde
van de profeten reeds evengoed in het Westen
als in het Oosten te vinden waren. Wij verwijzen
met name naar een plaats als Hos. 11:10, 11,
en herinneren eraan, hoe de verklaring van zulk
een plaats hierin ligt, dat de kriegsgevangenen als
slaven verhandeld werden en vooral door bemid-
deling van de Phoeniciërs, de groote koopvaarders
van de oudheid, naar de Westelijk gelegen gebieden
van de Grieken (en wellicht nog verder) werden
gebracht. Er is dus waarlijk geen reden om hier
in het noemen van het Westen iets bijzonders
te zien, en dit als een argument te doen gelden
om niet aan terugkeer van de toenmalige ballingen
te denken, maar de profetie eerst toe te passen op
de verstrooide Joden van onzen tijd.

We zien dus, dat de poging van Ds Berkhoff
om zich sterk te maken door de bewering: bij
Zacharia, na den reeds plaats gehad hebbenden
terugkeer, kan van verlossing uit de Babylonische
ballingschap geen sprake meer zijn, volslagen mis-
lukt is. En als hem zoo de sterkste grond voor zijn
opvatting ontvalt, zien wij te duidelijker hoe zwak
de geheele Chiliastische uitlegging van de profe-
tieën staat.

Maar Ds Berkhoff heeft nog een nieuwen pijl
op zijn boog. In het boek Zacharia is dan toch ook
sprake van een nog toekomstige „verstrooiing“ —
en deze kan zeker niet op de Babylonische bal-
lingschap slaan. Hij verwijst daartoe naar Zach.
10:9. Een volgend maal zullen wij zien of dit
juist is; maar daarbij zullen we dan eerst enkele
woorden moeten wijden aan het vraagstuk, of de
hoofdstukken 9—14 van het boek Zacharia inder-
daad aan den profeet van dezen naam moeten
worden toegeschreven, iets wat vrijwel algemeen
ontkend wordt.

G. CH. AALDERS.